

Småøerne: LAG og FLAG 2014-2018 (en status)

LAG Småøerne fordeler midler fra både Landdistriktsprogrammet og Hav- og Fiskeriudviklingsprogrammet (FLAG). Vi har i perioden 2015-2018 haft en økonomisk ramme til projekter på i alt 10.117.000 kr. fra landdistriktsprogrammet og 2.950.000 kr. fra hav- og fiskeriudviklingsprogrammet.

LAG Småøerne har siden 2015¹⁾ givet LAG- og FLAG-tilskud til i alt 67 projekter. Heraf har 59 projekter et direkte erhvervs sigte (med effekt på økonomi og beskæftigelse, herunder vækst i turismeerhvervet). Pengene er gået til virksomhedsinvesteringer, havneinvesteringer, turismefaciliteter og erhvervsfremme. Disse **erhvervsprojekter** har fået i alt 90 pct. af de midler, vi har fordelt i perioden 1. januar 2015 til 30. juni 2018. Dette svarer til cirka 10 mio. kr. i tilskud til erhvervsprojekter på småøerne i en periode på 3½ år.

Derudover har vi givet støtte til otte projekter, som alene har et mere rekreativt, kulturelt og socialt sigte og med **stærk lokal forankring** (legeplads, sportsplads, beboerhus, bådhus m.m.).

Endelig har to større **bosætningsprojekter** opnået LAG-tilskud fra os. Her er målet at øge tilflytningen, men begge projekter har desuden et erhvervs sigte, idet der på småøerne er en nøje sammenhæng mellem iværksætter, virksomhedsudvikling og bosætning.

Vi har også givet tilskud til udarbejdelse af en række **lokale udviklingsplaner** – som alle har et erhvervs sigte. De handler bl.a. om havneudvikling og lystsejlereturisme, mens andre planer har et bredere sigte på ø-udvikling (i projekt *Helhedsplan for Avernakø, Bjørnø og Lyø, med separate indsatsplaner for hver af øerne* hos Faaborg-Midtfyn Kommune).

Vores støtte beløber sig pr. projekt til mellem 50.000 kr. og 500.000 kr. De mindste tilskud giver vi typisk som investeringstilskud til små virksomheder, der har brug for hjælp til indkøb af maskiner og udstyr. Restaurant *Ved Vejen* på Anholt har fx fået tilsagn om 66.500 kr. til indretning af restaurationskøkken m.m. De største tilskud går gerne til store udviklingsprojekter, fx har projekt *De små øer – turistdestinationer med kvalitet* (rådgivning, netværk, ø-pas m.m.) modtaget 500.000 kr. i tilskud fra os.

Ifølge data i Erhvervsstyrelsens database (PROMIS) har de projekter, LAG Småøerne har støttet (og som er *afsluttet*) til dato genereret 10 jobs på småøerne. Disse jobs er skabt i 15 *afsluttede* projekter med erhvervs sigte. Tilskuddet pr. job har i gennemsnit været cirka 250.000 kr. De igangværende (*ikke-afsluttede*) projekter forventes at skabe yderligere 20-30 jobs ifølge virksomhedernes angivelser i Erhvervsstyrelsens database. Tallene viser også, at vores igangsatte projekter vil være med til at bevare mellem 25 og 40 jobs (som ellers vil være forsvundet).

Vores projekter har yderligere i følge Erhvervsstyrelsens data trukket flere turister til småøernes turismevirksomheder og attraktioner. De virksomheder, der har fået vores tilskud, og som har afsluttet deres projekt, vurderer således, at projekterne har skabt en vækst på cirka 2700 dagsturister og 1800 overnatninger.

I. Turisme og erhvervsudvikling

Med indsatsområdet *Samarbejde om erhvervs- og turismeudvikling* (i vores strategi 2014 – 2020) har LAG Småøernes bestyrelse haft fokus på at udvikle småøernes virksomheder (med rådgivning, markedsføring osv.) og at fremme samarbejdet *mellem* virksomhederne og samarbejdet *med* erhvervskontorer, konsulenthuse, turismeorganisationer m.fl. Det er bl.a. sket i projektet *De små øer – turistdestinationer med kvalitet*, som blev gennemført i et samarbejde mellem LAG Småøerne og Sammenslutningen af Danske Småøer (SaDS) i perioden 2015-2016. Her havde vi fokus på rådgivning, virksomhedsudvikling og forretningssamarbejde, men det var også i dette projekt (med Britta Leth som ø-turismeambassadør), at ø-passet blev udviklet og lanceret af SaDS (i sommeren 2016): <http://lag-smaaerne.blogspot.com/search/label/%C3%B8-turisme%202015-2016>.

Samarbejdet om turismeudvikling og om ø-passet fortsatte i 2017 i *Tænketaank for dansk ø-turisme* med repræsentanter fra Sammenslutningen af Danske Småøer, Danske Færger A/S, Færgesekretariatet, VisitDenmark og LAG Småøerne (i regi af projekt *Øerne på turisme-landkortet: Ø-PAS 2017*, som var finansieret af Landdistriktspuljen).

I perioden siden 2014 har vi desuden haft samarbejde om erhvervsudvikling på småøerne med Naturturisme I/S (sydfynske øer), Limfjordsrådet (Fur og Venø), Nationalpark Vadehavet (Mandø), Skivegenes Erhvervs og turistcenter (Fur), Dansk Kyst- og Naturturisme, Faaborg-Midtfyn Kommune (Avernakø, Bjørnø og Lyø), Kalundborg Kommune (Sejerø og Nekselø), Norddjurs Kommune (Anholt), Esbjerg Kommune (Mandø) og Destination Djursland (Anholt).

Under vores indsatsområde *Samarbejde om erhvervs- og turismeudvikling* kan vi nævne følgende projekter:

- Udvikling af aktiv turisme på Avernakø
- Anholt Erhvervsliv 2016 - handlingsorienteret udviklingsforløb
- Venøturisme, version 2
- Turismeudvikling på Fur - Samarbejde og synlighed
- En sejlerdestination i særklasse – Das Dänische Inselmeer (de sydfynske øer)
- Kultur- og Naturformidling på Sejerø og Nekselø
- Fisketuren går til Limfjorden – Turismesamarbejde (Venø og Fur)
- De små øer – turistdestinationer med kvalitet

Det sydfynske havneprojekt *En sejlerdestination i særklasse – Das Dänische Inselmeer* har fået positiv omtale på EU's landdistriktshjemmeside: https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/harbor-cooperation_en.

For at styrke erhvervsindsatsen afholdte vi – sammen med SaDS – i november 2017 *Småøernes Erhvervsdag 2017*: <http://lag-smaaerne.blogspot.com/2017/09/smaernes-erhvervsdag-2017.html>.

SaDS stod i januar 2018 bag seminaret *Turismeudvikling på de danske øer* (i regi af projekt *Øerne på turisme-landkortet: Ø-PAS 2017* og finansieret af Landdistriktspuljen), og også her samarbejdede vi om planlægning og afvikling: <http://lag-smaaerne.blogspot.com/2018/02/turismevirksomheder.html>.

II. Investeringstilskud

Blandt de 40 ø-virksomheder vi har givet direkte *investeringstilskud* (til anlæg, udstyr, inventar osv.) er:

- Årø Vingård: www.aaro-vin.dk
- B&B Mandø: www.bb-mandoe.dk
- Pasta Principato (Fejøl): www.pastapricipato.dk
- Casablanca Hostel (Anholt): www.casablancaanholt.dk
- Barsøhuset: www.barsoehuset.dk
- Årø Fiskerøgeri: www.aarofiskeroegeri.dk
- Agersø Kro Gastronomi & Logi: www.agersoekro.dk
- Lyø Købmandsforening: www.lyo.dk/lyoe-koebmandsforening (folkeejet)
- Mandø Brugsforening (folkeejet): www.mandoebrugs.dk (folkeejet)
- Agersø Købmand (folkeejet)

Vi har desuden støttet en række mere kollektive *faciliteter*, som alle har til formål at fremme turisme eller andre erhverv på småøerne. Det er bl.a. en række havneprojekter (se nedenfor, pkt. III), men også andre fællesfaciliteter, som er drevet af ø-foreninger eller af folkeejede ø-virksomheder, har fået LAG- eller FLAG-tilskud fra os:

- Agersø Naturcenter: www.agersoenaturcenter.dk
- Orø Forsamlingshus: www.oroeforsamlingshus.dk
- Fælles lagerbygning til Mandø's virksomheder: www.mandoe.info/Faellesraad/index.html
- Damgaarden (beboerhus og mødested på Lyø): www.lyo.dk/damgaarden/
- Orø Toget: www.togklubbenoroe.dk/toget.html

Som det fremgår er flere af de virksomheder og initiativer, vi støtter, *folkeejede* ("fællesskabsøkonomier"). De folkeejede virksomheder kan være organiseret som foreninger, andelsforeninger, anpartsselskaber eller selvejende institutioner. De er ejet af en gruppe øboere, som (ved siden af det forretningsmæssige formål) har et mere almennyttigt formål med virksomheden, og de skal ikke skabe økonomisk overskud til enkeltpersoner: <http://lag-smaaererne.blogspot.com/2016/04/folkeejede-virksomheder-far-lag-tilskud.html>

III. Bosætning: Nye naboer- mere øliv

Vores LAG-strategi 2014-2020 har et særligt fokus på *Bosætning*. Derfor igangsatte LAG Småøernes bestyrelse i 2017 et udredningsarbejde og et samarbejde med Sammenslutningen af Danske Småøer. Målet var at udvikle og etablere en større bosætningsindsats. På den baggrund kunne vi i foråret 2018 starte projekt *Nye naboer- mere øliv*. Et *bosætningsprojekt på småøerne*, som er et samarbejdsprojekt og gennemføres i et partnerskab mellem Sammenslutningen af Danske Småøer og LAG Småøerne. I projektet er ansat en bosætningskonsulent, som bl.a. skal bistå beboerforeninger og bosætningsgrupper med at udvikle deres lokale bosætningsarbejde: <http://lag-smaaererne.blogspot.com/2018/05/projektnyenaboer.html>

Som en del af denne indsats holdt vi i forbindelse med vores generalforsamling i 2017 et temamøde om bosætning: <http://lag-smaaoerne.blogspot.com/2017/05/mange-veje-til-mere-bostning.html>.

Både på Folkemødet i 2017 og i 2018 skabte vi debat om bosætning på småøerne: <http://lag-smaaoerne.blogspot.com/2017/04/debat-om-bostning-pa-folkemdet-pa.html> og www.facebook.com/events/1905795986126948

I samarbejde med Fur Udviklingsråd har vi desuden etableret projektet *Kreativt entreprenørskab på Fur – bosætning, iværksætteri og erhvervsudvikling* (KEFUR). I projektet gennemfører Fur Udviklingsråd kampagnen *Flyt til Fur* (www.flyttilfur.dk) og afholder tilflyttermøderne *Træf Fur* (www.flyttilfur.dk/traef-fur-kom-med). LAG Småøerne har plads i projektets styregruppe, hvor vi samarbejder med projektets ledelse om tilrettelæggelse, formidling og PR: <http://lag-smaaoerne.blogspot.com/2017/03/ivrksttere-skal-skabe-bostning-pa-fur.html>.

Vores to store bosætningsprojekter er altså:

- Nye naboer- mere øliv. Et bosætningsprojekt på småøerne
- Kreativt entreprenørskab på Fur – bosætning, iværksætteri og erhvervsudvikling (KEFUR)

Desuden har vi på Facebook bragt nyheder og tips om bosætning ([#NyenaboerMereøliv](https://www.facebook.com/lagsmaaoerne) på www.facebook.com/lagsmaaoerne), og på vores hjemmeside har bosætning også være et tema (<http://lag-smaaoerne.blogspot.com/search/label/bos%C3%A6tning>)

IV. Småøernes havne

De danske småøer – og deres havne – er stærke sejlerdestinationer. Det lokale liv, naturen og den intime havnestemning er blandt de kvaliteter, der trækker sejlere og andre gæster til småøerne og vores havne. Samtidig skal lystbådehavnene fungere og udvikles på forretningsmæssige vilkår til gavn for økonomi og jobskabelse i lokalsamfundet. Det er baggrunden for LAG Småøernes indsats for ø-havnene (jf. vores strategi 2014-2020).

Udover den mere strategiske indsats med markedsføring og havneudviklingsplaner (bl.a. i projekterne *En sejlerdestination i særklasse – Das Dänische Inselmeer* og *Fisketuren går til Limfjorden – Turismesamarbejde*) har vi støttet en række havneprojekter, der har skabt nye faciliteter på og opgraderet havnene. Blandt de havneprojekter, vi har støttet, er:

- Agersø Lystbådehavn: Udvidelse af tværbro for store lystbåde
- Ny udsigtsplatform og opholdsområde på Orø Havn
- Leg og Motion ved Drejø Ny Havn
- Bade- og udekøkkenfaciliteter på Sejerø Havn
- Nybygning på Venø Havn
- Legeredskaber til Fur Havn
- Avernakø Havn som ankomstdestination
- Havnefaciliteter på Hjortø
- Opførelse af passagerly (Nekselø)

V. Hav- og Fiskeriudviklingsprogrammet

LAG Småøerne disponerer over midler fra både Landdistriktsprogrammet og Hav- og Fiskeriudviklingsprogrammet (FLAG). Vi har i årene 2015-2018 en økonomisk ramme til projekter ("ramme til indstilling af projekter til tilskud") på 2.950.000 kr. fra Hav- og Fiskeriudviklingsprogrammet, hvor vi har fokus på fiskerierhvervet, småøernes erhvervshavne og lystbådehavne samt andre maritime erhverv.

Med FLAG-midlerne har vi således dels igangsat en række havneprojekter (se også ovenfor) og støttet virksomheder indenfor fiskerisektoren og andre virksomheder med base på havnene og med maritime aktiviteter. Vores primære formål med vores indsats under Hav- og Fiskeriudviklingsprogrammet er – udover direkte støtte til fiskerierhvervet på småøerne – at bidrage til en nødvendig omstilling og udvikling af de havne, hvor der i dag er erhvervsfiskeri (Agersø, Anholt, Birkholm, Fur, Hjortø, Omø, Orø, Sejerø, Strynø, Venø og Årø). Vi har bl.a. støttet:

- Forbedrede faciliteter til fiskerierhverv og turisme på Sejerø havn
- Agersø lystbådehavn: Etablering af havnegrill med salg af mindre bådeudstyr
- Renovering af værftsbygning og genetablering af værft på Agersø
- Nyt miljørigtigt isværk til fiskernes fællessalg på Anholt (privat virksomhed)
- Udvidelse af Årø Fiskerøgeri IVS (privat virksomhed)
- Anholt Vandsport (privat virksomhed)
- Ny truck til Omø Superfisk A.m.b.a (privat virksomhed)
- Røgeri og andre turismeaktiviteter på Agersø havn (privat virksomhed)
- Udlejning af lystfiskejoller til kystturisme på Sjællands vestkyst (privat virksomhed)

VI. Samarbejde og projektudvikling

LAG Småøernes bestyrelse lægger vægt på et tæt samarbejde med de projekter, vi støtter, og med potentielle ansøgere. Målet er, at skabe læring (for os selv og andre), og at medvirke til at skabe succesfulde projekter og gode effekter. Det betyder, at vi – udover vejledning og kvalitetssikring – indgår i partnerskab og samarbejde med flere af de støttede projekter. Vi har fx plads i styregrupper eller i projektgrupper, hvor vi sammen med projektets ledelse og andre interessenter er i dialog om projektets status, fremdrift, effekter og langsigtede udvikling.

I nogle tilfælde er vi også aktive i projektudviklingen fra projektets allertidligste fase (idé- og udviklingsfasen), eller vi er med, når projektets implementering skal tilrettelægges og projektresultaterne effektueres. Som lokal sponsor og udviklingsorganisation, mener vi, det er vigtigt at være til stede og støtte projekterne i et langt forløb. Denne indsats betyder også, at vi løbende er i kontakt med andre tilskudsordninger, puljer og fonde – om finansiering af projekterne.

Det er typisk i større udviklingsprojekter, at vi tager medansvar for projektet og indgår i tæt samarbejde med projekterne. Vi gør det bl.a. i:

- Anholt Erhvervsliv 2016 - handlingsorienteret udviklingsforløb
- En sejlerdestination i særklasse – Das Dänische Inselmeer (de sydfynske øer)
- Fisketuren går til Limfjorden – Turismesamarbejde
- Kreativt entreprenørskab på Fur – bosætning, iværksætteri og erhvervsudvikling (KEFUR)
- Nye naboer- mere øliv. Et bosætningsprojekt på småøerne
- Helhedsplan for Avernakø, Bjørnø og Lyø, med separate indsatsplaner for hver af øerne
- De små øer – turistdestinationer med kvalitet (rådgivning, netværk, Ø-pas m.m.)
- Tænketaank for dansk ø-turisme / Øerne på turisme-landkortet: Ø-PAS 2017
- Erhvervsudvikling og formidling på Mandø (Esbjerg Kommune og Nationalpark Vadehavet)

Også private virksomheder, som opnår investeringstilskud fra os, kan i nogle tilfælde få hjælp fra os til opstart og udvikling af projektet. Vi benytter os af et netværk af samarbejdspartnere og formidler hjælp til fx at tilrettelægge en markedsføringsindsats eller til at gå i dybden med markedskendskab.

VII. Perspektiver: LAG Småøerne nu og i fremtiden

I 25 år har småøerne været en del af EU's LEADER-programmer med en selvstændig LAG, som samler de 27 småøer. Vi har tradition for et stærkt fokus på erhverv og på hjælp til de små virksomheder på småøerne. Siden 2014 har vi styrket denne erhvervsindsats med projekter, der tilbyder rådgivning og hjælp til forretningsudvikling hos virksomhederne, og med projekter, der styrker samarbejde og markedsføring. Vores mål er at fremme en indsats, der er tilpasset og målrettet de små ø-virksomheders vilkår og behov, samtidig med at vi når virksomheder, som ellers ikke benytter tilbud om rådgivning, fælles markedsføring osv. Denne indsats vil vi udbygge de kommende år, og bestyrelsen for LAG Småøerne har lige nu bl.a. fokus på ø-turisme, havneudvikling og ejerskifte.

Samtidig vil vi med vores store, nye bosætningsprojekt (*Nye naboer- mere øliv. Et bosætningsprojekt på småøerne*) skabe grundlag for nye bosætningsaktiviteter, og målet er, at denne indsats også danner grobund for nye projekter, fx i samarbejde med kommunerne.

Det er vores erfaring, at denne type indsatser kræver både tid og ressourcer, og at vi får mest gevinst, når vi kan planlægge og handle med et langt sigte. Det er derfor med stor glæde, at vi noterer, at EU's udkast til forordning lægger op til, at LEADER og LAG også er en del af programperioden 2021-2028, og at kommissionen med udkastet foreslår, at hver enkelt medlemsland skal bruge mindst 5 pct. af midlerne i de nationale landdistriktsprogram til LAG-ordninger. Men vi ved også, at denne minimumsgrænse for LAG-indsat er til forhandling, og at vi er afhængige af støtte fra danske politikere for at få en dansk LAG-indsats 2021-2028 med en volumen, der matcher behovene – hos os og hos andre danske LAG'er.

Med de resultater vi og andre LAG'er skaber, har vi vist, at den lokale og strategiske LAG-tilgang giver gevinst. Ikke andre støtteordninger kan så målrettet møde lokale behov og skabe resultater og effekter med udgangspunkt i specifikke lokale muligheder og potentialer.

Udarbejdet af LAG Småøerne i juni 2018

Se mere:

- Vores hjemmeside: www.lag-småøerne.dk
- LAG Småøerne på Facebook: www.facebook.com/lagsmaaoerne
- Vores koordinator på LinkedIn: www.linkedin.com/in/priesholm

1) Foreningen LAG Småøerne blev etableret i efteråret 2014, og 1. januar 2015 fik foreningen den første årlige ramme til indstilling af projekter til tilskud.

Den Europæiske Landbrugsfond
for Udvikling af Landdistrikterne:
Europa investerer i landdistrikterne

Den Europæiske Union
Den Europæiske
Hav- og Fiskerifond